

No som turistes, vivim aquí

Jackie Waldren
Universitat d'Oxford

Aquest estudi va més enllà de l'antropologia del turisme i aborda el fet dels residents permanents (anglesos principalment) a Mallorca, des del punt de vista de la identitat i de les implicacions que té el fet de ser un resident estranger del primer món en un paradís turístic mediterrani.

This study goes beyond the anthropology of tourism to consider the case of permanent residents (primarily English) in Mallorca, from the point of view of identity and the implications of being a resident foreigner from the first world in a Mediterranean tourist paradise.

La població indígena de Deià, a l'illa de Mallorca, ha viscut amb un nombre creixent de turistes i residents estrangers durant més d'un segle. Aquest article tracta de la creació d'identitat i de la reacció dels habitants d'un poble davant d'un període de canvi socioeconòmic accelerat. La manera com els "altres" han estat considerats viatgers, estranys, turistes, forasters, residents o individus ha evolucionat a través de l'experiència de rebre la influència de diferents cultures, valors i aspiracions que han vingut de fora, i han arribat a formar part de la vida quotidiana del poble.

En la terminologia local, es classifica la gent com a *deianencs*, *forasters* i *estranys*. En el sentit estricte, els *deianencs* són aquells que van néixer al poble de Deià, els nadius. Els *forasters* són espanyols d'altres pobles de les Illes o de la resta d'Espanya. Els *estranys* són estranys, són persones que vénen d'altres països. Intentaré descriure la manera en què s'utilitzen aquests termes, la manera com la gent s'etiqueta i s'agrupa, i la manera com s'estableixen aquestes designacions. Defensaré la tesi segons la qual aquests termes són bàsicament circumstancials. La gent es classifiquen els uns als altres segons la situació i els resultats desitjats. I tot i que les classificacions són importants, no obstaculitzen les relacions estables. Aquests termes no són sinó categories per designar les persones, i a més, estan en un procés de flux i reflux constant i adquireixen sempre un significat nou per tal d'adaptar-se a la "realitat" social tothora canviant. Les fronteres i els límits es mouen per tal d'adequar-se a les necessitats del moment.

La categoria de *deianenc* inclou des de les generacions d'homes i dones nascuts a Deià i casats amb persones oriündes de Deià, tot passant per gent d'altres pobles de Mallorca o de l'Espanya peninsular, fins a espanyols que resideixen i voten a Deià, i es podria ampliar per tal d'incloure-hi els fills de pares estrangers nascuts a Deià, com també els residents nascuts a l'estranger que actuen pels interessos del poble. Existeix tant el respecte com el ressentiment envers tots aquells que ultrapassin les barreres socials. En el mateix moment en què una persona és designa-

Traducció:
Ariadna Ausió
i Teresa Aymerich
(Universitat de Vic)

L'experiència de rebre gent vinguda d'arreu i, en molts casos, de convida-hi quotidianament, ha fet possible que les comunitats locals variïn les seves idees sobre aquests «altres». Tot conversant a Palma

da pels deianencs com “un de nosaltres”, mostren la seva admiració davant del fet que un estranger sap fer coses com ara parlar mallorquí, pescar, ballar danses tradicionals, etc. “igual o millor que nosaltres”. La definició d'un deianenc va directament lligada amb la concepció del poble en tant que coneixements, espai, temps, parentiu, activitats i creences compartits.

Temps enrere, ser deianenc va significar tenir uns drets de naixença, un parentiu, una història i una llar que proporcionaven un sentit de pertinença per sobre de tots els altres que vivien al poble. Actualment, aquest ja no és el dret específic dels deianencs. La meitat de les cases del poble pertanyen a estrangers, alguns dels quals hi resideixen des de fa quaranta anys. I tant els seus fills com els seus néts també reclamen uns drets de naixença i una llar a Deià. *Estrangers, forasters i deianencs* competeixen pels mateixos recursos. I la interdependència d'antany s'ha vist reemplaçada per una competitivitat respecte a terra, cases, béns de consum i serveis. Tots consideren aquest indret com “casa seva”.

Visc a Deià des de fa quaranta anys i crec que el que hi ha passat durant aquest temps és un exemple de com aquesta comunitat en concret ha après a treure profit plenament de les oportunitats socials i econòmiques que han creat els residents estrangers i el “turisme” sense, per això, perdre el teixit de les seves relacions socials, com

tampoc el significat i els valors de la seva cultura (Waldren 1996). De fet, suggereixo que el poble s'ha mostrat capaç de conservar un vestigi de comunitat amb les seves pròpies fronteres i identitat simbòliques... no pas malgrat els estrangers, sinó precisament a causa de la seva presència. Davant de l'“altre”, la identitat local de deianenc pot continuar afirmant-se. Aquest “altre” no se situava mai més enllà, sinó que estava molt vinculat i molt present en la vida de les persones que així el designaven.

Deià és un poble relativament petit per Mallorca. És el cinquè més petit dels cinquanta-dos que hi ha a l'illa. Si comparem el nombre d'habitants de l'any 1900 (900) amb el de 1988 (566), podem veure que, igual que d'altres pobles rurals de Mallorca i d'Europa occidental, Deià és un poble que està desapareixent. De fet, la població de Deià ha anat augmentant des del 1960, any en què es trobava en el seu punt més baix (450). Actualment, hi ha 600 habitants permanents, 234 dels quals són forasters provinents d'altres pobles de les Illes o de la resta d'Espanya. Entre l'abril i l'octubre, hi ha entre 500 i 1.000 habitants addicionals: alguns s'estan en hotels, d'altres hi tenen una segona residència per a les vacances i d'altres són nadius o familiars i fills de nadius que tornen de l'estranger.

A diferència de molts altres indrets de l'illa que han estat completament transformades pel

turisme, Deià sembla haver-se conservat com un llogarret "idíl·lic" al mig de les muntanyes que els estralls del temps han deixat intactes. La manera com aquest poble ha afrontat el canvi durant l'últim segle demostra una reordenació subtil, creativa i manipuladora de les antigues i les noves condicions mentre es conserva la imatge d'un poble "tradicional". El poble projecta un caràcter nacional de cases, famílies i parentiu, d'espai compartit i d'activitats comunes que es duen a terme a l'interior dels antics murs. Darrere d'aquesta imatge d'eternitat, la gent ha integrat, en les seves vides, afinitats, creences, sentits morals i valors nous i diferents.

El que ha passat a Deià, actualment s'està repetint d'una manera o d'una altra en moltes parts del món, però a diferència d'aquests altres llocs que sembla que estan perdent el seu vestigi d'identitat local, Deià està interpretant de nou una identitat que li permet obrir-se cap al món exterior sense perdre el teixit de vida social o valors locals. Els estrangers, tot buscant la bellesa rural, la tranquil·litat i "un retorn a la naturalesa", s'han traslladat a pobles de tot Europa, Indonèsia i Kenya, a qualsevol lloc on poguessin comprar una propietat, restaurar les cases antigues i convertir-les en facsímils del que una vegada van ser (amb unes quantes comoditats modernes afegides), o modernitzar els interiors tot conservant la continuïtat exterior de l'arquitectura del poble. Alguns habitants, entre setmana, utilitzen el transport públic per desplaçar-se als pobles o a les ciutats properes, i durant el cap de setmana es delecten davant dels encants de la naturalesa que acaben de descobrir i aviat es creuen que "saben més que els nadius" sobre el que és millor per al poble (vegeu els exemples d'Elmdon, Gal·les, l'illa de Man, les Hèbrides —les Outer i les Inner—, la Bretanya francesa, la Costa del Sol, etc.).

El *best-seller* de Peter Mayle, *Un any a la Provença*, descriu les dificultats dels estrangers en aquesta regió de França quan intenten controlar la reconstrucció de la seva romàntica casa de pagès feta de pedra i se senten forçats a adaptar els seus plans als costums de la mà d'obra local, la qual està encantada de complicar-los l'existència.

En altres àrees, igual que a Deià (Tangiers, Sant Tropés, Arles, Martha's Vineyard, Tahití, etc.), alguns dels estrangers que hi van adquirir propietats, s'hi van instal·lar per dedicar-se a les professions artístiques, com ara la pintura, la poesia o la prosa, la música... o simplement per observar i apreciar la creativitat dels altres. Intentaven aprendre sobre els nadius i la seva llengua, costums i història. Alguns van explotar propietats locals i van fer que més estrangers les comprassin. Altres "propietaris absents" vivien i treballaven en altres països i "s'escapaven" cap als seus refugis de l'illa durant les vacances, que podien ser de dues setmanes fins a tres o quatre mesos.

Als viatgers en multitud, se'ls anomena *turistes* i aquests han envaït totes aquestes àrees. Els nadius se'n senten perjudicats d'una manera o d'una altra i tots han notat com es produïen aquests canvis. Alguns s'han beneficiat d'aquesta aflluència, si més no materialment¹, però molts creuen que han perdut la seva qualitat de vida davant de la necessitat de guanyar béns materials. Han reestructurat la seva manera de viure i els seus valors per tal de satisfer els forasters. Els homes i les dones han immigrat als pobles, ciutats i centres turístics per disposar d'una varietat de treballs que els exigeix l'aprenentatge de diferents conceptes de temps, comportament, llengua, costums, etc.

En moltes àrees, la conservació de la vida del poble s'ha deixat a mans de la gent gran, de les mares i dels infants. A més, el teixit de vida social és bastant escàs, excepte en l'època que se celebra la festa major, que és quan els fills i les filles dels deianencs tornen d'indrets llunyans.

Crec que el que ha passat a Deià també val per a altres parts de Mallorca, el sud de França, la Bretanya francesa, Gal·les, les Hèbrides i, fins i tot, per Bali, Kenya o Kàtmandu. La manera com els deianencs han estimulat els seus valors i costums tradicionals mentre participaven en el món modern també pot ser útil per a totes les zones que pateixen "invasions" similars mentre les comunicacions mundials apopen, cada vegada més, les àrees més "remotes"².

Passant per aspectes concrets del passat, els

La presència continuada d'una comunitat estrangera ha fet que els nadius illencs hagin conservat selectivament certs aspectes dels modes de vida tradicionals, signes que han esdevingut identitaris

nadius, coneguts com a deianencs, viuen i practiquen el que consideren un "estil de vida tradicional" enmig d'una vida moderna, materialista, caòtica i sovint desmembradora de la comunitat estrangera, la qual comparteix amb ells el poble. La gent ha après a incorporar el canvi, conservant selectivament aquells aspectes de les tradicions que es poden adaptar per tal de satisfer les necessitats del present i les seves noves exigències sense alterar l'*statu quo*. La tradició no és estàtica, constantment s'està fent i refent. El fet que Deià hagi esdevingut un dels pobles més populars i, a la vegada, un centre turístic exclusiu a l'illa de Mallorca es deu a la simbiosi dels nadius i els estrangers i al seu aprenentatge per treure profit d'aquesta relació per tal de desenvolupar els seus propis interessos.

Els estrangers que buscaven una tranquil·litat i una bellesa intactes van "descobrir" Deià durant el segle passat. La seva arribada es va afegir als interessos de la vida del poble. Els deianencs havien estat proporcionant serveis i mantenint les cases als visitants estrangers i a una dotzena aproximada de residents estrangers des de mitjan segle XIX. A més, els camperols van començar a guanyar diners llogant casetes als viatgers estrangers que venien a pintar, a escriure o a contemplar el paisatge. La recompensa era el prestigi entre els seus conciutadans, així com també una nova mena d'orgull basat en el fet de compartir el poble amb ells. L'hospitalitat era el reflex del poble cap a l'estranger, però a mesura que va augmentar el nombre d'estrangers visitants, les actituds van canviar.

És interessant llegir el que alguns forasters van escriure en diferents períodes per fer-nos una idea de les seves diferents experiències i de les reaccions locals cap a ells. La novel·lista francesa George Sand i el compositor Frédéric Chopin van arribar a l'illa l'any 1838 i s'hi van quedar durant uns mesos. Sand va escriure en el seu llibre *Un hivern a Mallorca* que "s'ha de tenir una carta de presentació a les famílies més destacades de l'illa per tal de tenir accés als carruatges i als cavalls o a qualsevol informació sobre allotjament..."³

Trenta anys més tard, l'arxiduc Lluís Salvador

d'Àustria (dinastia Habsburg) va viatjar per tota l'illa i, més endavant, hi va tornar per adquirir unes quantes propietats a Deià i a tota la costa nord-oest. Després va escriure que:

1. Fins als anys cinquanta, les propietats dels grans terratinents es dividien més o menys en parts iguals entre els fills. Als nois, se'ls deixaven les terres agrícoles i productives, i a les noies, les grans propietats a primera línia de mar. Aquestes àrees no eren especialment valuoses, però proporcionaven un reforç a les dones que normalment es casaven amb els fills d'altres terratinents. A finals dels anys cinquanta, grans empreses estrangeres van pagar preus molt elevats per adquirir aquestes propietats costaneres; moltes mallorquines van aconseguir un capital prou gran com per tenir un poder econòmic important a principis dels anys del turisme.

2. Maurice Bloch, en una entrevista ("Anthropology Today", vol. 4, núm. 1, febrer 1988), proposa que l'"exotisme" tan sols existeix a les zones més remotes del món. Crec que aquest estudi sobre Deià —com també nombrosos articles de *Jaso* (en preparació), Michaelmas 1988, Antoun, R.T. 1968, Bestard 1986, i moltes altres etnografies europees— demostra que fins i tot les societats més complexes i cosmopolites han desenvolupat formes "exòtiques" de comunicació dignes d'estudis antropològics especialitzats.

3. Valldemossa, el poble veí més proper de Deià, va treure profit de la visita de tres mesos de George Sand i Frédéric Chopin l'any 1838. Tot i el tractament crític que fa Sand en les seves descripcions dels pobletans, aquests han immortalitzat la seva frustrant estada, i les habitacions on, segons sembla, es va allotjar amb Chopin, s'han convertit en una de les atraccions turístiques més importants de l'illa. Altres pobles han organitzat excursions per visitar les coves naturals, les quals s'han decorat amb llums de colors i música clàssica per acompanyar les visites guiades.

La instal·lació com a residents temporals o permanents de persones d'arreu ha provocat una variació substancial en el sentiment de pertinença entre els originaris de Deià: les concepcions sobre l'ius solis han anat variant de manera significativa

"la innata bona naturalesa dels mallorquins els fa molt sensibles davant dels menys afortunats i, per ells, és una qüestió d'honor el fet de donar la benvinguda a un estranger i compartir-hi la bondat i l'encant de les seves illes. Tots els forasters, fins i tot aquells que són completament desconeguts, són benvinguts".

D'altra banda, l'any 1898, l'artista, humorista i escriptor català Santiago Rusiñol, va descriure Deià en el seu llibre *L'Illa de la calma*:

"Han canviat molt aquells temps en què un home que anés vestit estrany o es dedicués a fer estranyes... avalotava els pagesos. N'han passat tants per aquests caminets, d'homes dels que en diuen estranys; n'hi han comparegut de tan típics, de tota mena de terres; se n'hi han vist de tan originals, que quasi s'ha arribat a un punt en què, el que hi arriba i no es distingeix per alguna mania exòtica, el tenen per un ningú i ni en fan cabal ni el respecten".

La precoç experiència amb un tipus concret de forasters va fer que Deià es convertís en un refugi per als individualistes i els excèntrics. Els individualistes eren aquells que es consideraven diferenciats de les societats originàries que havien deixat enrere. Viatjaven per indrets desconeguts a la recerca de la inspiració, i la població local els tenia per excèntrics. La tradició mallorquina de donar la benvinguda als forasters responia tant als interessos nadius com als forasters. Aquests van accedir a l'espai, a l'estil de vida, als béns, a la informació i als serveis que necessitaven, i els deianencs es van veure involucrats en les adquisicions dels forasters. Existia una reciprocitat entre gent de posició social i econòmica diversa, i l'estructura social existent ja comptava amb relacions jeràrquiques en la vida normal, de manera que aquests "gentilhomes" vinguts de fora cabien fàcilment dins de la categoria senyorial, a

qui els nadius estaven acostumats a oferir serveis. De fet, la seva presència contínua acabava reforçant l'ordre social existent.

Els conceptes canviants dels deianencs i els forasters i les relacions d'aquests últims amb l'organització social del poble durant el segle passat es poden veure en els tractaments utilitzats. Es tracta d'un mètode subtil mitjançant el qual els habitants del poble es transmeten —mútuament i també a les generacions futures— informació sobre les persones. S'utilitzaven "senyor" i "senyora" amb el cognom o el nom de la casa fins a principis dels anys seixanta, llavors amb el nom cristià i, a finals dels setanta, es van suprimir els títols i es va donar la identitat mitjançant els noms de pila o els noms dels propis fills.

Els deianencs es reconeixen pel nom d'una casa associada amb la seva família. La continuació del cognom és el que Bourdieu anomenava "capital simbòlic", el qual cada família és capaç de conservar o acumular a través de les generacions. En comprar cases del poble, els forasters han guanyat un "capital simbòlic". De manera que l'evolució social de la casa, la família i el sistema de valors es deixa entreveure a través d'una lluita per salvar la coherència en un món canviant.

Durant els últims trenta anys, s'ha creat tot un sector de serveis per afrontar l'afluència massiva de turistes de temporada a Mallorca. Prèviament, hi havia un sector molt ampli de camperols i un domini inflexible de grans terratinents i mecanismes religiosos de control social. La migració des de les àrees rurals cap a la ciutat o cap als nous centres turístics costaners ha ocasionat una decadència en les activitats agrícoles, ha convertit els petits pobles en ciutats dormitori i

ha provocat un enorme creixement de treballadors en el sector de serveis. En moltes àrees, van ser empreses estrangeres les que van iniciar i finançar el desenvolupament per tal de satisfer les necessitats del turisme estranger organitzat.

El desenvolupament de les primeres facilitats turístiques de l'illa per inversors estrangers va tenir lloc a les costes del sud i de l'est de l'illa a principis dels anys cinquanta i seixanta. Hotels, bars, restaurants, cafeteries i botigues de records van substituir els petits quioscos que una vegada havien subministrat begudes tèbies als excursionistes locals de diumenge. Altres àrees de l'illa van desenvolupar aspectes de folklore, geologia o història per tal d'atreure els turistes durant unes quantes hores diàries, i un nombre cada vegada més gran de serveis complementaris va anar creixent al voltant d'aquestes atraccions.

Els joves provinents de pobles remots se sentien atrets pel sector de serveis que els oferia sota estables, seguretat social, hores de treball fixes i lleure, tot enmig d'una immensa sèrie de turistes estrambòtics i curiosos, el color nòrdic dels quals demanava a crits el sol, i els cors dels quals anhelaven els *latin lovers*... La llibertat dels anys seixanta va arribar a Mallorca i va permetre que, pel cap baix, alguns dels joves nadius poguessin tastar els fruits d'una experiència prèviament denegada (vegeu Waldren 1997). Els estrangers eren atractius per les seves diferències i per l'accés que proporcionaven a aquells que venien del prèviament "món tancat del poble". Els que no es movien del poble —comparats amb els seus companys que havien aconseguit trobar feina als cada cop més nombrosos establiments arran de mar— se sentien privats i endarrerits.

El primer hotel construït a Deià, l'any 1965, tan sols va trobar dos o tres deianencs qualificats per treballar-hi, ja que els més —i també menys— qualificats havien marxat del poble per establir-se a la ciutat. Però la majoria dels deianencs encara tardarien un segle abans d'obtenir algun benefici personal de la creixent demanda dels seus productes i serveis. Més visitants i residents estrangers significava que més deianencs podien experimentar la prosperitat dels darrers quinze anys, però també significava una altera-

ció de les relacions entre els dos grups.

Crec que, a Deià, cada grup ha après a treure profit del conflicte amb els altres: els deianencs es distingeixen dels residents catalans a causa de les lleialtats polítiques del passat i del present; els catalans tenen poc interès en els residents espanyols a causa de les prioritats regionals; els deianencs consideren els espanyols gent aburgesa; i els espanyols desitjarien menys presència estrangera, mentre que els estrangers de vegades s'estimarien més que hi hagués més compatriotes seus, sobretot els francesos i els alemanys, i l'anglès sembla ser la *lingua franca* social de tota aquesta mescla. Cada persona desenvolupa una relació diferent amb els deianencs, segons la ubicació de casa seva, si viuen en el nucli urbà o en àrees residencials perifèriques o en habitatges aïllats, o si parlen mallorquí o espanyol, i d'altres múltiples factors que fan que cada persona senti que té una relació especial amb la "gent del poble". Però la pregunta que queda en peu és: Qui són la gent del poble?

Des del punt de vista local, existeixen unes línies divisòries que delimiten entitats distintes segons diverses categories per a cada nou conjunt de circumstàncies que es presenta. Els europeus i els nord-americans són clarament forasters, tant culturalment com geogràfica. Però els catalans i altres espanyols peninsulars també poden ser forasters, ja que la seva capacitat per entendre els valors i els desitjos locals no va més enllà d'una comprensió ja carregada de valors. Se sent com la gent diu: "Pobres deianencs, no són sinó esclaus d'alemanys adinerats, i ni se n'adonen!" D'altra banda, es poden sentir comentaris com ara: "Els deianencs ho haurien perdut tot si no fos perquè els hem protegit comprant-los cases, donant-los feina, etc."

Deià —per a un deianenc— és molt més que un simple indret. Representa nombroses generacions de parentiu, cases, terra, treball, rituals, religió i valors. Es tracta de la posició estratègica des de la qual creen la seva visió del món. Són deianencs. Els estrangers descriuen el poble des de la distància: un punt de vista estranger de la bellesa i la tranquil·litat, un ideal que satisfà les necessitats personals, un estil de vida alternativa

però també a l'abast, una inversió, un "paradís" assolit on l'usuari comparteix begudes i experiències amb persones de mentalitat similar.

Aquest poble tan pintoresc, situat a les muntanyes de Mallorca, plasmat per artistes i pintors en les seves obres, seu d'una població "agrícola" que ara s'ha orientat cap a la indústria del turisme, sembla que està habitat per grups de gent amb unes perspectives molt diverses respecte al poble on resideixen. Arriben a conèixer els uns amb els altres, malgrat tenir percepcions força distintes respecte a l'espai que tots anomenen "el poble". Quan s'han de prendre decisions sobre el futur del poble, el conflicte d'interessos es converteix en un assumpte polític.

Durant els últims anys, certes dificultats internes en la vida política del poble s'han vist transformar en un desig cada cop més intens d'"unir" els deianencs contra l'oposició dels forasters.⁴ Tal i com Pitt-Rivers va assenyalar, "el reconeixement dels forasters com a part de l'entorn social els permet que els utilitzin com a cap de turc, cosa que implica un grau de proximitat i de cooperació (1954:143)". Aquest doble paper de resident foraster i alhora veí complica la relació tant amb els deianencs com amb els altres residents forasters. El títol del meu article vol reflectir els dilemes que els residents estrangers/forasters han hagut d'afrontar, especialment amb l'arribada de turistes, i tant els estrangers/forasters residents com els mateixos deianencs senten la necessitat de protegir "el seu poble".

Espero que resulti evident el fet que "el poble" ha pogut continuar com una comunitat amb identitat i fronteres simbòliques pròpies, no pas malgrat els forasters, sinó gràcies precisament a la seva presència. En oposició a un clar "altre", es pot afirmar la identitat dels deianencs com a grup. Els esdeveniments d'aquesta última dècada han fet que deianencs i forasters fessin una reinterpretació de la relació entre uns i altres, i del poble que comparteixen, a fi de plasmar alguna forma de coexistència. El significat i l'ús del terme *deianenc* han evolucionat fins a la seva forma més extensa durant els darrers deu anys de coexistència amb un nombre cada cop més alt de forasters. La suscitant d'aquests termes vol

traçar fronteres simbòliques entre aquells que "formen" el poble i aquells que "merament hi viuen".

L'agitació política del segle XX va emfasitzar el fet de ser més aviat espanyol que no pas mallorquí, i va fer que les identitats regionals i locals passessin a la clandestinitat. Baldament el control constant que els membres de la Falange exercien durant el règim franquista sobre les comunitats regionals inhibia també l'afirmació de les identitats locals, tanmateix aquestes es manifestaven subtilment tota vegada que es presentava l'ocasió: a través de la llengua, el ritual, el tractament lingüístic, la manera de vestir, els gests, el menjar, etc. I, amb el retorn de la democràcia, les terres, els boscos, els olivers, els terraplens, i els llimoners (en altres temps font d'identitat i d'orgull del poble) ja estaven malmesos. La gent estava massa ocupada (o era massa gran), l'agricultura ja no era rendible, mentre que el turisme, en totes les seves formes (allotjament, serveis, menjar, transport, combustible, etc.), donava la seguretat que la gent buscava. Ara l'orgull i la identitat ja s'havien de buscar en altres aspectes de la vida.

"Deianencs" i "forasters" no són designacions estàtiques, i el canvi d'actituds afecta la manera en què s'utilitzen aquests termes en diferents situacions.⁵ Després de més de cent anys de coexistència entre deianencs i forasters de tot tipus, es tracta més aviat de graus diversos de ser "del poble" o ser "de fora". L'ús habitual dels termes *deianenc* i *estranger* per diferenciar entre els "del poble" i els "de fora" és una manifestació local del model, més generalitzat, introduït per la LOAPA, que, el 1981, va dividir Espanya en disset comunitats autònomes, cosa que les va obligar a mirar-se interiorment per redescobrir les identitats locals i comunitàries... a diferència de la invertebrant "unitat d'Espanya" propugnada pel règim franquista.

La nova democràcia ha fet possible que es duessin a terme diverses confrontacions polítiques —entre els residents forasters i els deianencs amb dret de vot— sobre la futura evolució del municipi. Qualsevol tipus d'expansió, ja sigui la construcció d'urbanitzacions, l'obertura de

El manteniment —o la creació— de «tradicions selectives» entre els nadius de Ses Illes assenyala un fort procés de recerca de l'autoidentitat cultural pròpia. Joves en una festa popular a Mallorca

noves carreteres o la millora de les velles, ha generat desacord entre els grups. Segons els residents estrangers, l'obertura d'una carretera nova o la millora d'una de vella faria accessible el poble a massa gent. Però, segons els deianencs, les carreteres permetrien una millor comunicació del poble i representarien diferents avantatges per als deianencs i les seves famílies. Va resultar evident que cada grup tenia conceptes força diferents sobre què era "el poble" i com hauria d'evolucionar en el futur.

Durant segles, els deianencs havien ofert i subministrat Deià, el producte, tal i com els forasters l'identificaven i el desitjaven. Els residents forasters del poble volien mantenir-lo sense canvis, per tal que ells, els forasters, poguessin continuar vivint el seu "ideal de vida paradisiàca". Però no van tenir en compte que el fet de residir-hi ja havia començat a impactar sobre l'economia del poble. Els deianencs ja no eren "pagesos i proud", sinó individus i famílies adquisitius, capaços de reinventar Deià, el producte, a la seva manera. I ara ja eren primordials les seves pròpies necessitats i les dels seus fills. Estaven interessats en les millores que crearien, a Deià, llocs de treball i allotjament per als deianencs. Després de més de 100 anys de coexistència i dependència envers els forasters com a clients, mecenes o benefactors potencials, la crítica constructiva per part dels forasters va provocar un antagonisme i ressentiment allà on, temps enre, hi havia hagut simbiosi.

Els forasters havien mantingut els símbols materials del passat, mentre que els deianencs s'escarrassaven per trobar feina i menjar. I mentre els deianencs dedicaven la feina, el temps i els esforços a modernitzar i millorar la seva vida i casa, els forasters es compraven el "passat" amb el mateix entusiasme que els deianencs se'n desempallegaven. Així, arribat el moment en què hi havia feina i recompensa per a tothom, els deianencs ja estaven preparats per reinterpretar el seu passat, i van saber "capitalitzar" les qualitats que havien atret els estrangers al seu poble de bell antuvi. De manera que van ser els mateixos símbols del passat material, rebutjat pels seus pares i comprats i conservats pels forasters, els

que van adoptar els joves deianencs per expressar la seva identitat col·lectiva.

Mentre que els forasters i el turisme han alterat, fins al punt de ser desconeguts, moltíssims indrets de Mallorca, Deià ha mantingut la continuïtat visual, cultural i social del "poble" mitjançant la seva relació amb els forasters. Deià ha mantingut la imatge de "paradís idíl·lic" a partir de l'adaptació i reinterpretació de les activitats, les actituds i els valors "tradicionals" per tal de satisfer les exigències i aspiracions de la vida moderna. L'ús selectiu de les relacions i els símbols tradicionals ha anat marcant les respostes de la comunitat davant les condicions i oportunitats polítiques i econòmiques canviants.⁶ La confiança en la tradició presenta la història com a legítimària de l'acció i expressa i simbolitza la cohesió social del "poble" com una combinació perdurable de la terra, la família, les cases, el treball i les experiències compartides, a diferència dels forasters que s'han anat instal·lant a Deià amb un ritme creixent cada vegada més.

Aquesta "tradició selectiva" indica un procés d'autoidentitat cultural i serveix com una forma d'identitat col·lectiva: una afirmació del seu sen-

4. Pitt-Rivers va observar que "les tensions en l'estructura interna es projecten cap a fora del grup, on es constitueixen com una amenaça externa per tal de reforçar la solidaritat del grup" (1954:29).

5. Tal i com Strathern observa sobre Elmdon, "algunes persones pertanyen al poble d'una manera que els altres no hi pertanyen. Els forasters, que veuen el poble com una unitat, confonen residència amb comunitat; però existeixen fronteres socials locals que delimiten diverses entitats amb funcions distintes en la societat en general" (1981:94).

6. Anthony Cohen va distingir un fenomen similar en la seva obra sobre Whalsay, un poble pescador de Gran Bretanya. Escriu: "la naturalesa canviada de les coses queda emmascarada per la conservació de les expressions simbòliques en els modismes del llenguatge provinents del seu caràcter històric" (1982:35).

La instal·lació de molts estrangers a Mallorca ha fet que tant aquests com els nadius s'hagin hagut de plantejar qüestions de caràcter identitari

tit de solidaritat a través dels símbols de la vida quotidiana. No es tracta només d'una reacció al canvi social, sinó d'un element determinant de l'acció social. Avui dia, la família, el veí i la religió són institucions molt diferents d'allò que eren en el passat. I tanmateix, es mantenen com a categories per designar agrupaments socials. Els familiars, ja siguin pròxims o llunyans, han esdevingut més importants, mentre que les relacions entre veïns han canviat d'una manera considerable. El Vaticà II i la democràcia postfranquista han canviat moltíssim el ritual religiós, però les celebracions solemnes continuen reafirmant els lligams de família i comunitat. Aquests lligams experimenten una reordenació, lenta però constant, per tal d'assolir les aspiracions del moment.

Actualment, a Deià, tant els rituals religiosos com les festes tradicionals distingeixen el caràcter local i altres aspectes d'una identitat compartida. L'estructura de la setmana de 40 hores ha convertit el cap de setmana en una festa en lloc d'uns dies relacionats amb celebracions eclesiològiques. Els oficis religiosos han esdevingut festes de la comunitat. La intensa vida social, que en el seu moment s'havia associat al sagrat, ha esdevingut més profana i despreocupada, de manera que el sagrat s'ha popularitzat i la participació en la comunitat religiosa es converteix també en expressió d'identitat.

A partir de l'ús de les categories *deianenc* i *estranger*, la població local delimita fronteres simbòliques. Deianencs són aquells que entenen

els significats que s'amaguen darrere els símbols. Els conceptes de "deianencs" i "forasters" es basen en una distància social establerta entre, per una banda, aquells qui "s'entenen mútuament" a través d'una llengua en comú, agrupaments tradicionals, experiència i coneixements compartits, i, per l'altra, aquells que no reuneixen aquestes qualitats. Els deianencs mantenen una imatge de "gent tradicional" en un "entorn tradicional", i amb un esperit (*ethos*) de continuïtat i eternitat. I aquesta imatge serveix de dispositiu eficaç darrere del qual s'assimilen els canvis d'actitud i les adquisicions materials. Els deianencs, fa molts anys que van adoptant idees i pràctiques de fora, i amb el fet de destacar com invariables i incanviables, si més no, algunes parts de la seva vida social, han sabut respondre a la innovació i al canvi, tot introduint aquests canvis en l'àmbit familiar sense, per això, alterar l'aspecte de l'ordre social.⁷

Lluny de donar-se per vençuts o renunciar a la seva cultura i comunitat davant de l'afluència dels forasters, els deianencs han trobat maneres de resistir-se al canvi total a partir de la revitalització del seu propi llegat cultural dins del canvi de condicions provocat per la contínua presència de forasters. Mantenen un sentit de continuïtat, una seguretat personal i social basades en l'experiència de les generacions anteriors, a partir de la conservació, en aparença, de la vida tradicional.⁸

El poble ha sabut prosperar i desenvolupar noves actituds i aspiracions dins dels mateixos espais institucionals de sempre: el matrimoni, la casa, la família. Han desenvolupat un marc segur en què basar el seu futur. Han après a valorar el passat com a font i legitimació de la seva comunitat. I volen fer seus els símbols materials d'aquest passat abans que s'hagi esfumat del tot. La propietat de la terra, que en el seu moment va ser la base de l'estatus social, la font de la vida i la identitat social, s'ha convertit en una mercaderia venuda al millor postor.

Els forasters afincats a Deià de fa molts anys "temen" que l'obertura —a un nombre de forasters cada cop més gran— porti a l'adveniment de forasters nous que no comparteixin els valors a

què estan compromesos els més veterans; aquests, ja situats fora de les normes convencionals —tant pel que fa a la seva cultura d'origen com a la cultura local— s'esforçaven, cada un a la seva manera, a plasmar una identitat basada en els criteris de la creativitat, el coneixement i la llibertat d'elecció en tots els aspectes de la vida. I tot i que mai no hi havia cap intent d'integració en la cultura dels veïns, sí que hi havia un respecte mutu per les diferències entre els uns i els altres. En canvi, els "forasters nous" no s'interessaven tant pels veïns locals, i la seva conducta sembla insinuar que els diners parlen totes les llengües.

Deià, en aquests moments, s'està convertint en un poble europeu de moda, on els joves oportunistes i els jubilats es compren segones residències. La demanda de cases ha augmentat fins al punt que els preus es dupliquen, o es tripliquen, cada any. Tant els forasters més afincats com els deianencs es veuen afectats per aquesta demanda creixent. I s'hi senten perjudicats: saben que el poble necessita l'aportació econòmica dels nous residents, però, no estan conformes amb la "intrusió al poble", i pensen que ara tots els aspectes de la vida a Deià, els determina el mercat. Ningú no pot ignorar els canvis, ni tampoc afirmar amb seguretat qui seran els deianencs i qui seran els forasters en les generacions a venir.

Bibliografia

ARDENER, E. "'Remote Areas'. Some Theoretical Considerations". A: M. Chapman (ed.). *The Voice of Prophecy*. Oxford: Basil Blackwell, 1989.

BAIFOUR, S. "The Loss of Empire. Regeneration and the Forging of a Myth of National Identity". A: H. Graham & J. Labanyi (eds.). *Spanish Cultural Studies*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

BESTARD, J. *Casa y familia*. Palma de Mallorca: Institut d'Estudis Balearics, 1986.

BOISSEVAIN, J. "Play and Identity". A: J. Boissevain (ed.). *Revitalizing European Rituals*. London: Routledge, 1992.

BOURDIEU, P. *Distinction*. London: Routledge and Kegan Paul, 1984.

CHAPMAN, M. *Edwin Ardener; The Voice of Prophecy and Other Essays*. Oxford: Basil Blackwell, 1989.

COHEN, A. P. (ed.). *Identity and Social Organization in British Rural Cultures*. Manchester: Manchester University Press, 1982.

GRAHAM H & J. LABANY (eds.). *Spanish Cultural Studies*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

GREENWOOD, D. *Unrewarding Wealth*. Cambridge: Cambridge University Press, 1976.

LUIS SALVADOR, Archduke of Austria. *Die Balearen in Wort und Bild geschildert*. Leipzig, 1869.

PI-SUNYER, O. "Two Strages of Technological Change in a Catalan Fishing Community". A: Estelle Smith (ed.). *Those Who Live by the Sea*. New York: West, 1982.

PITT-RIVERS, J. *The People of the Sierra*. Chicago: Chicago University Press, 1954.

QUADRADO, J.M. "To Georges Sand: A Refutation". A: *La Palma: A Weekly Journal of History and Literature* (15 May 1841). Nova edició a: Georges Sand (1956[1845]) *Winter in Mallorca* (translated and annotated by Robert Graves). Mallorca: Ediciones Valldemossa.

Riquer i PERMANYER, B. "Social and Economic change in a climate of Immobilism". A: H. Graham and J. Labany (eds.). *Spanish Cultural Studies*. Oxford: Oxford University Press, 1995.

RUSIÑOL, S. *Majorca: The Island of Calm*. Barcelona: Puli-de, 1958 (1905).

SAND, G. (Dudevant, A. L.). *Winter in Mallorca*. (Trans. R. Graves). Mallorca: Ediciones Valldemossa, 1956 (1845).

SMITH, V. L. (ed.) *Hosts and Guests* (2nd edn.). Philadelphia: University of Philadelphia Press, 1989.

STOKES, M. (ed.). *Ethnicity, Identity and Music*. Oxford, Berg, 1994.

STRATHERN, M. *Kinship at the Core*. Cambridge: Cambridge University Press, 1981.

TONKIN, E., M. McDONALD and M. CHAPMAN (eds.). *History and Ethnicity*. London: Routledge, 1989.

WALDREN, J. *Insiders and Outsiders: Paradise and Reality in Mallorca*. Oxford: Berghahn Books, 1996.

7. En aquest sentit són útils els arguments d'Abner Cohen sobre el que he anomenat tradició selectiva. "Algunes pautes d'acció simbòlica poden haver sobreviscut del passat i altres, anomenades tradicions, són d'origen recent, i altres encara, es creen contínuament per a nous, o també vells, propòsits" (1974: 36).

8. Aquest fenomen no és nou. Hugh Thomas, en el seu estudi clàssic sobre la Guerra Civil a Espanya, diu: "Aïllat, per la geografia i la pura sort, de l'anomenat "joc mundial", o rivalitat entre Europa i les superpotències a partir del 1818, [Espanya] té més lliçons per donar que no pas per aprendre: sobretot, ha entès molt millor que les altres nacions l'art de combinar el progrés amb la persistència de la tradició" (1961:x).